

Портницької, Ю.Ю. Дем_янчук. – Житомир, Вид-во ЖДУ імені Івана Франка. 2015 – С. 94-98.

3. Котлова Л.О. Залежність рівня міжособистісної конфліктності від розвитку комунікативних здібностей у юнацькому віці / Л.О.Котлова // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки: зб. наук. пр.. / Київ.нац.ун-т ім.Тараса Шевченка; редкол.: В.І.Судаков [та ін.]. – К.: Логос, 2011. – С.75 – 83.

4. Петровская Л. А. Компетентность в общении. Социально-психологический тренинг / Л. А. Петровская. – М. : Изд-во МГУ, 1989. – 216 с.

5. Пов'якель Н.І. Професіогенез саморегуляції професійного мислення в системі фахової підготовки практичних психологів: Монографія. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2003. – 295 с.

6. Социально-психологический тренинг: учебное пособие / В.П. Захаров, Н.Ю. Хрящева. – Л.: ЛГУ, 1989. – 56 с.

7. Чепелева Н. В. Формування професійної компетентності в процесі вузівської підготовки психолога-практика / Н. В. Чепелева // Актуальні проблеми психології. – К. : Ін-т психології АПН України. – 1999. – Вип. 19. – С. 271–279.

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ УЧНІВ ПРИ ПЕРЕХОДІ В СЕРЕДНЮ ШКОЛУ

Кирильчук Інна Василівна
асистент кафедри психології розвитку
та консультування,
Саліонович Маргарита Олексіївна
Житомирський державний університет
імені Івана Франка
м Житомир

Дослідження адаптаційного процесу молодших школярів при переході до середньої ланки навчального процесу дає можливість організувати системний і комплексний підхід з питань успішної адаптації та профілактики дезадаптації учнів.

Умови навчання в середній школі передбачають достатньо високі вимоги до інтелектуального та особистісного розвитку кожного учня. Через це у деяких учнів можуть з'являтися труднощі. Це закономірно, адже діти вступають у новий період життя. Допомогати дитині в цей період можуть насамперед батьки, якщо в них є певні психолого-педагогічні знання з цього питання, а також шкільний психолог та вчителі.

Загальні аспекти проблеми адаптації розглядалися вітчизняними та зарубіжними психологами: Л. Виготським, С. Рубінштейном, О. Леонтьєвим, В. Петровським, Г. Сел'є, Ж. Піаже, Г. Хомич, І. Булах, О. Морозовим, А. Фурманом, Л. Божович, О. Скрипченко, Д. Ельконіним, А. Прихожан, Г. Цукерман, О.Сизовою, Л. Ясюковою та ін.

У розвиток загальної теорії соціально-психологічної адаптації значний внесок зробили вітчизняні психологи: Л. С. Виготський, В. В. Давидов, А.Ф. Лазурський, А. А. Налчаджян, А. В. Петровський, Л. А. Петровська, Н. І. Сарджвеладзе та ін.

Суть цієї теорії полягає в тому, що соціально-психологічна адаптація (СПА) являє собою, з одного боку, процес і результат активного пристосування до видозміненого середовища за допомогою найрізноманітніших соціальних засобів (дій, вчинків, діяльності); а з другого боку – це компонент дійового ставлення індивіду до світу, провідна функція якого полягає в оволодінні умовами і обставинами свого буття. Поряд з цим, СПА являє собою складову осмислення і розв'язання типових, переважно репродуктивних задач і проблем прийнятих, чи ситуативно

можливих способів поведінки особистості, що конкретно виявляється в наявності таких психологічних феноменів, як оцінка, розуміння і прийняття нею навколишнього середовища і самої себе, їх будови, вимог, завдань тощо. [2, с. 18].

Період переходу молодших школярів до середньої ланки навчального процесу, як правило, пов'язаний з певними ускладненнями [5]. Упродовж одного-трьох місяців триває процес адаптації, який не завжди позитивно впливає на успіхи дитини. У цей період відбуваються зміни у психіці дитини, трансформуються усталені життєві поняття, розвивається теоретичне мислення, пам'ять і сприйняття стають осмисленими. Якщо в початковій школі діти тільки ознайомлювалися з навчальною діяльністю, то в середній – опановують основи самостійних форм роботи, активніше розвивають пізнавальну інтелектуальну сферу

Поняття адаптації безумовно пов'язане зі шкільним життям. Воно повсякчас ставить вимоги до компетентності дитини, її гнучкості, вміння виділяти головне і другорядне, здатності пристосовуватися. Звідси виходить і поняття шкільної адаптації.

Шкільна адаптація – пристосування дитини до умов та вимог нового середовища. Її результатом є пристосованість особистісна, яка виступає показником життєвої компетентності дитини, її здатності орієнтуватися та впливати на довкілля. Зі шкільною адаптацією пов'язують відхилення в навчальній діяльності – складнощі засвоєння матеріалу, конфлікти з однокласниками, неадекватну поведінку.

У контексті психічної адаптації термін шкільної адаптації почали використовувати для опису різних проблем і труднощів, що виникають у школі. Цілковито природно, що подолання тієї чи іншої форми дезадаптованості (стан, який виникає від незадоволення основних потреб через використання неадекватних способів поведінки) має бути спрямоване на усунення причин, що її викликають.

Дмітрієва О.А., розглядаючи психологічні аспекти адаптації учнів в навчальному процесі, використовує наступне поняття соціальної адаптації, як інтегративного показника стану дитини, що вказує на її здатність адекватно сприймати навколишню дійсність, відношення до людей, вчинків, спілкуватися, вчитися, працювати, відпочивати, регулювати поведінку відповідно до сподівань інших. За цих умов у сучасному суспільстві занадто гостро постає проблема соціальної адаптації молодших школярів та збереження їх психічного здоров'я. «Якщо навколишнє середовище виявляє до людини певні вимоги (а деякі з них важко адаптуються в силу особистісних або вікових особливостей), то у даній категорії може розвинутисть відчуття соціальної, психічної і соматичної напруги, а це вже загроза дезадаптації» - зазначає О.А. Дмітрієва. [1, с. 19].

Досвід адаптації сприяє формуванню якостей особистості, які допомагають швидко вживатися в нові умови, пристосовуватися до них. Чим більший в людини досвід пристосування до нових умов, тим швидше відбувається її адаптація. Досвід дозволяє людині скорочувати час адаптації до нових умов середовища. Даний факт має винятково важливе значення в розумінні природи формування адаптаційних можливостей. Дитині, яка постійно перебувала в одних і тих же умовах, складно пристосуватися до нових, наприклад, «домашня дитина» насилу адаптується до групи дитячого садка, класу школи. У школі адаптація дозволяє дитині пристосовуватися до нових умов навчання і успішно оволодівати шкільною програмою з урахуванням індивідуальних можливостей.

У науковій літературі існує такий вислів, як адаптаційний синдром. Він використовується по відношенню до дітей і характеризується звиканням організму дитини до нових мікросоціальних умов, наприклад, школи, це супроводжується функціональними змінами з боку нервової та серцево-судинної систем. [3, с. 95].

У ході проведення даного дослідження ми спробували дослідити, а також порівняти гендерні особливості адаптації до навчання молодших школярів при переході в середню школу.

Дослідження проводилося на базі школи-ліцею №25 міста Житомира, 27 жовтня 2017 року. Досліджуваними були учні п'ятого класу, віком 11-12 років. Загальна вибірка становила 24 особи (10 хлопчиків і 14 дівчаток).

Програма дослідження включала декілька етапів вивчення гендерних відмінностей адаптації хлопчиків і дівчаток при переході до середньої школи. Метою першого етапу було вивчення особливостей адаптації школярів до навчання в 5-му класі (методика на визначення особистісної адаптованості школярів А. Фурмана). На другому етапі ми проводили порівняльний аналіз особливостей адаптації хлопчиків і дівчаток до навчальних умов при переході в середню школу, застосовуючи методи якісного та кількісного аналізу обробки результатів та метод факторного аналізу за допомогою програми STATISTICA 6.0 [1, с. 26].

За результатами дослідження рівня адаптованості п'ятикласників до нових умов навчання (методика А. Фурмана) ми отримали наступні дані: за високий рівень адаптованості до навчального процесу у середній школі мали четверо учнів, середній рівень адаптованості - п'ять учнів, низький рівень семеро. Дуже високого рівня адаптації у класі виявлено не було.

Очевидний рівень неадаптованості мали троє хлопчиків, неочевидний рівень зустрічався у чотирьох учнів. Також був виявлений один дезадаптований учень. (див. Рис. 1).

Рис.1.Рівень адаптованості до навчання учнів 5 класу (хлопчики)

Таке співвідношення рівнів адаптованості може свідчити про те, що діти ще не повністю звикли до нової системи вимог, пов'язаних з новим режимом навчання та з виконанням дещо ускладненої навчальної діяльності.

Про це і про інші чинники (особистісна неготовність до переходу до нової системи, особливості рівня інтелектуального розвитку, стан здоров'я) ми дізналися з відповідей п'ятикласників на запитання анкети.

У дівчаток-п'ятикласниць показники адаптації, на відміну від хлопчиків, дещо кращі. Так, на діаграмі (Рис.2) в ході дослідження серед опитуваних не виявлено жодної дитини з дезадаптивним рівнем і 29 % дівчаток мали показники неадаптованого рівня шкільної адаптації.

Рис.2.Рівень адаптованості до навчання учнів 5 класу (дівчатка)

Це пов'язано із особистісним ставленням п'ятикласниць до середньої школи. У анкетних відповідях вони виражали більш нейтральне та невизначене ставлення до школи, зокрема, до навчального процесу та до нових вчителів. Що, в свою чергу, корелює зі зниженням рівня їх шкільної мотивації, з емоційним виснаженням та послабленням навчальної працездатності.

Якщо проводити порівняльний аналіз дослідження рівня шкільної адаптивності, то можна зазначити той факт, хлопчики є менш адаптованими до навчального процесу під час переходу з початкової школи до середньої (див. Рис.3). За результатами опитувальника показник «високого рівня адаптованості» зустрічається у 25% серед хлопчиків, тоді як у 42% дівчаток. На першому етапі адаптаційного періоду дівчата схильні більш до демонстративної поведінки своїх можливостей задля встановлення оптимальних взаємостосунків з новими педагогами. Для прикладу наведемо декілька відповідей досліджуваних, де вони озвучують свої переконання щодо навчання в 5 класі: «Я хочу, щоб мене нові вчителі помітили», «Я хочу сподобатися класному керівнику», «Можливо, в старшій школі мені будуть ставити кращі оцінки» тощо. Для хлопчиків молодшого підліткового віку демонстрація кращих своїх якостей перед новими вчителями не є актуальною.

Нова система вимог до навчання, зміна контингенту вчителів, звикання до статусу п'ятикласника є тими факторами, що проланговують процес адаптації.

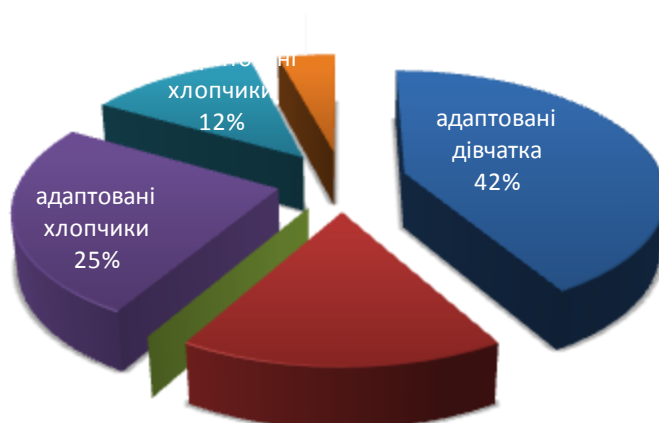

Рис.3. Порівняльний аналіз результатів дослідження рівня адаптації до навчання учнів 5 класу (хлопчики та дівчатка).

Так, показник «неадаптованості» зустрічається у 12% серед хлопчиків, а серед дівчаток – у 17%. Якщо в початковій школі діти тільки ознайомлювалися з навчальною діяльністю, то в середній – опановують основи самостійних форм роботи, активніше розвивають пізнавальну інтелектуальну сферу. Дівчатка в такому віці намагаються встановити контакт із вчителями, а хлопчики більш надають перевагу спілкуванню з друзями.

«Деадаптованими» до навчання в 5 класі виявилось лише 4% хлопчиків. Це був учень, який мав низький рівень успішності в початковій школі. Він мало контактував зі своїми однокласниками, важко приймав нового класного керівника й, відповідно, мав труднощі у при звичаєнні до нових вимог.

Таким чином, на основі проведення двох дослідницьких процедур було підтверджено гіпотезу дослідження про виявлення явних гендерних відмінностей в адаптаційному процесі п'ятикласників. Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у експериментальному дослідженні особливостей адаптації школярів.

Література

1. Дмітрієва, О.А. Психологічні аспекти адаптації учнів у процесі навчання//Шкільному психологу. Усе для роботи. - 2009. - №12. - С. 16-19.
2. Ельконин, Д.Б. К проблеме периодизации психического развития в детском возрасте / Д.Б.Эльконин // Избранные психологические труды. – М.. 1989. – С. 231-234.
3. Психологія підліткового віку (від 11 до 14-16 років)// Подоляк Л.Г.Основи вікової психології: Навч. пос.- К., 2006.- С.94-103.
4. Решетіло С., Похваленко О. Готовність учнів 4 класу до навчання в основній школі // Психолог. – 2009. - № 8. – С. 16-20.
5. Цукерман Г. И. Переход из начальной школы в среднюю, как психологическая проблема / Г. И. Цукерман // «Вопросы психологи», №5. – 2001. – С.19-35.

ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРЯННЯ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Корчемлюк Олена Сергіївна
Житомирський державний університет
імені Івана Франка, м. Житомир.
Науковий керівник – канд. педагог. наук,
доц. Костюшко Юрій Олексійович

Соціально-економічні зміни та політичні перетворення, що відбуваються сьогодні в нашому суспільстві, зумовлюють підвищення напруженості та відчуття несприятливої атмосфери серед працівників державних органів влади, так як їх робота безпосередньо з цими змінами пов'язана. Специфіка професійної діяльності державного службовця полягає в тому, що дана професія має свої чіпкі вимоги, які вона ставить до особистості. Критерії професійної придатності чи непридатності особистості до роботи на посадах різного рівня і категорій у різних органах влади сьогодні недостатньо досліджені. Специфіка діяльності службовця в державних органах влади полягає в тому, що він не створює безпосередньо матеріальних цінностей, але забезпечує умови для матеріального виробництва, у нього особливий предмет праці, інформація, яка є і засобом впливу, яку він збирає, обробляє, зберігає, створює. Але на фоні цього існують високі вимоги до відповідальності, кваліфікованості, професіоналізму, правильної організації роботи та ін., що обумовлює виникнення у державних службовців професійного стресу, емоційного напруження, фізичного та психологічного виснаження, нервових перевантажень тощо. Науковий та практичний інтерес до професійного вигорання державного службовця полягає в тому, що цей феномен є безпосереднім проявом багатьох проблем, пов'язаних з професійною діяльністю державного службовця, його емоційним, психічним та фізичним станом, соціальним та сімейним середовищами. Отже, вивчення стану людини в трудовій діяльності, встановлення на цій основі закономірностей впливу факторів на виникнення і розвиток професійного стресу в системі «суб'єкт праці – професійне середовище», робить актуальним дослідження феномену професійного вигорання особистості.

Вперше гіпотеза про особливості психології державного службовця – «бюрократичного типу 73 особистості» – була висунута у 1940 р. американським соціологом Р.К. Мертоном. Увага вітчизняної психології до особистості державного службовця, вивчення особливостей його професійної діяльності, етапів кар'єри і розвитку професійно значущих якостей активізувалася у перші роки здобуття Україною незалежності. Особливу увагу при цьому було приділено вивченню особливостей професійної діяльності державного службовця: підвищеній відповідальності, емоційному напруженню, професійному стресу, фізичному та психологічному виснаженню, нервовим перевантаженням та ін. Вітчизняні і зарубіжні